

Andrei Ahapau

Katolicki Uniwersytet Lubelski
ORCID 0000-0003-4405-5006

***Pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna. Wybrane
problemy, red. K. Pujer, Wrocław 2016, ss. 144***

Dzisiejszy świat nakłania człowieka do permanentnego rozwoju, zdobywania nowej wiedzy i nowych umiejętności. Pedagogika jako dyscyplina naukowa stawia czoło nowym wyzwaniom, szczególnie w dziedzinie wychowania młodego człowieka. Ważnym etapem w życiu człowieka jest okres dzieciństwa. Podjęcie naukowej refleksji na temat edukacji i rozwoju człowieka w dzieciństwie jest odpowiedzią na wyzwania, przed którymi stoi dzisiaj pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna.

Recenzowana publikacja składa się z dwóch części. Pierwsza część poświęcona jest edukacji przedszkolnej – obejmuje ona trzy rozdziały. Druga część złożona jest natomiast z siedmiu rozdziałów i zawiera omówienie zagadnień z obszaru edukacji wczesnoszkolnej.

Publikację otwiera artykuł Michała Pieroga pt. *Profil współczesnego nauczyciela-zagadnienia wybrane*. Na początku Autor zwraca uwagę na autorytet, którym powinien cieszyć się nauczyciel w klasie. W tym miejscu warto byłoby odnieść się do pedagogów - czego Autor nie uczynił - którzy odnosili się w swoich rozważaniach do autorytetu nauczyciela. Następnie M. Pieróg prezentuje właściwości osobiste nauczyciela w XXI wieku. Oprócz postawy nauczyciela ważnym elementem w edukacji jest miejsce, w którym on pracuje, czyli placówka oświatowa. Omawiając to zagadnienie Autor nie opiera się na literaturze przedmiotu, używa zbyt powierzchownych i ogólnych sformułowań, np. na stronie 14 używa on określenia „w ocenie przedstawicieli świata nauki”, a na stronie 19 – „zdaniem wielu dydaktyków i pedagogów”, w tym miejscu należałoby odwołać się do poglądów wyrażonych na ten temat przez przynajmniej kilku zajmujących się tym obszarem autorów.

W dalszej części artykułu mowa jest o paradygmacie behawiorystycznym i konstruktywistycznym. Autor pokazuje w jaki sposób możemy wzbogacić model behawiorystyczny wykorzystując elementy modelu konstruktywistycznego. W tym miejscu omawiane są metody dydaktyczne wykorzystywane przez nauczyciela podczas lekcji. Autor podkreśla, że ważnym elementem w procesie edukacyjnym jest nie tylko autorytet nauczyciela, ale i atmosfera na zajęciach. M. Pieróg zwraca uwagę na prowadzenie zajęć w formie konwersatoriów, ta forma pozwala bowiem nawiązać dialog między uczniem a nauczycielem, co skutkuje lepszymi efektami w nauce.

Rolą nauczyciela jest między innymi rozwijanie kompetencji miękkich powierzonych mu uczniom. Natomiast sam nauczyciel powinien mieć pewne cechy charakteru i osobowości, które pozwolą mu wykonywać ten zawód. Autor wymienia kilku pedagogów prowadzących badania w Polsce na temat obrazu idealnego nauczyciela w opinii uczniów i studentów. W tym miejscu należałoby porównać Polskę z innymi krajami, a także poznać opinię rodziców, co byłoby pewnym wzbogaceniem omawianego zagadnienia.

Kolejna rola, jaką pełni nauczyciel, przedstawiona została w ujęciu humanistycznym. Koncepcja ta mówi, że nauczyciel jest *coachem* i mentorem dla ucznia, wobec którego ma pewne zadania. Nauczyciel jest zatem swego rodzaju przewodnikiem na drodze kształcenia. Finalnym etapem drogi edukacyjnej na poziomie podstawowym jest sprawdzenie zdobytej przez ucznia wiedzy i umiejętności. Według Autora zastosowanie modelu behawiorystycznego jako jedyne modelu w edukacji nie ma racji bytu. Formy i treści tego modelu są bowiem zbyt ubogie, żeby z ich pomocą możliwe było dokonanie właściwej i rzetelnej oceny wiedzy i umiejętności ucznia. Autor proponuje zatem zastosowanie dwóch modeli w edukacji podstawowej, które pozwolą uczniowi zaprezentować zdobytą wiedzę w praktyce. Artykuł kończy się krótkim podsumowaniem.

Drugi rozdział jest swoistą kontynuacją poprzedniego artykułu. Luiza Kundzicz pisze o *Rolach i zadaniach nauczyciela w przedszkolu*. We wstępie Autorka podejmuje się próby zdefiniowania tego, kim jest nauczyciel. Odnosi się ona w tym obszarze, między innymi, do różnic pomiędzy nauczycielami pracującymi w szkole i przedszkolu - tu warto byłoby umieścić odwołanie do badań empirycznych oraz do założeń teoretycznych dotyczących tej kwestii. Następnie omówiona została misja nauczyciela zatrudnionego w ramach edukacji przedszkolnej. Pierwsze lata życia dziecka są najważniejsze dla rozwoju jego osobowości i fundamentów i prawidłowego funkcjonowania w społeczeństwie w kolejnych etapach życia. Nauczyciel występuje w roli przewodnika dziecka, wspiera go na drodze wiodącej ku poznawaniu

siebie oraz otaczającego świata i odnajdywaniu swojego w nim miejsca. Autorka podkreśla, że nauczyciel powinien mieć odpowiednie kwalifikacje i doświadczenie, aby dzielić się wiedzą i umiejętnościami z wychowankiem. L. Kundzicz prezentuje cechy dobrego nauczyciela, takie jak: „twórczy, kreatywny, stanowczy, innowacyjny”. Autorka zaznacza, że jedną z ról, którą pełni nauczyciel jest „kształtowanie i odkrywanie osobowości małego człowieka”. Tym samym nauczyciel jest osobą, która odpowiada za integralny rozwój dziecka.

Następnie Autorka omawia misję i zadania przedszkola. Przedszkole jest miejscem, gdzie młody człowiek uczy się, między innymi, zachowań społecznych. Jedną z form doświadczenia tego świata jest zabawa, poprzez którą dziecko poznaje świat i uczy się komunikacji z innymi. Ma ona wpływ na jego rozwój emocjonalny i psychiczny. Rozdział kończy się krótkim podsumowaniem.

Trzeci rozdział jest podsumowaniem pierwszej części recenzowanej monografii naukowej. Jego Autorką jest Jowita Gromysz i mówi on o tytułowym *Prawie do (nie)bycia innym. Rozważania o wykluczonych w przedszkolnej lekturze*. Poruszone tu zagadnienie jest bardzo interesujące, a zarazem rzadko podejmowane w publikacjach pedagogicznych. Autorka dokonała analizy wybranych tekstów literackich dla przedszkolaków. W swoich rozważaniach często odwołuje się ona do Konwencji o Prawach Dziecka, co wskazuje na solidny warsztat naukowy. Autorka stwierdza, że tematy takie jak: ubóstwo ekonomiczne, przemoc w rodzinie, wykluczenie ze względu na wiek, płeć czy, niepełnosprawność, w literaturze przedszkolnej są po prostu pomijane. Należy przy tym zwrócić uwagę, że – w jej opinii – dzięki tym zagadnieniom przed dzieckiem otwiera się nowa rzeczywistość, inny świat. Ten świat zawiera w sobie kilka aspektów: „status dzieci w wieku przedszkolnym wykluczonych z kultury literackiej, obszary milczenia w tekstach dla najmłodszych oraz sposoby przedstawiania Innych w tekstach”. Autorka zaznacza, że w wielu przedszkolach prowadzone są akcje promujące czytelnictwo, lecz brakuje informacji na temat konkretnych lektur, które pokazują przedszkolakom świat Innych. Jeśli chodzi natomiast o pomijanie tematyki wykluczenia społecznego, Autorka wskazuje cztery potencjalne przyczyny: 1) w literaturze tego typu dorosła osoba nie może się przedstawiać jako bohater pozytywny; 2) autorytet dorosłego zostałby podważony; 3) temat wykluczenia jest zbyt trudny dla dziecka; 4) grupa wykluczonych jest niewielką grupą.

W kontekście ubóstwa ekonomicznego Autorka odwołuje się do danych statystycznych GUS w Polsce za 2012 rok. Zauważa, że problem ubóstwa jest „tematem marginalizowanym” w tekstach dla dzieci. Autorka prowadzi

analizę tekstów na przykładzie baśni „Kopciuszek”, „Dziewczynka z zapalkami” oraz „Jaś i Małgosia”.

Kolejnym tematem związanym z wykluczeniem społecznym jest przemoc w rodzinie. Autorka dokonuje w tym kontekście w tym kontekście analizy tekstu Gro Dahla pt. „Zły Pan”. Lektura ta uczy dziecko być wrażliwym na drugą osobę.

Temat wykluczenia ze względu na płeć oparty jest z kolei na analizie tekstu Pija Lindenbauma pt. „Igor i lalki”. Zagadnienie homoseksualizmu możemy znaleźć natomiast w lekturze pt. „Z Tango jest nas troje”. Z tej lektury odbiorca dowiaduje się, że w rodzinie może być dwóch tatusiów i dziecko. Autorka pozytywnie odbiera ten przekaz. Brakuje jednak krytycznego podejścia Autorki do tematu wykluczenia społecznego, ukazania świata wartości, pewnej wrażliwości na drugą osobę.

Kolejnym aspektem wykluczenia jest wiek. Autorka odwołuje się do Janusza Korczaka, który pisał „o uznaniu w dziecku człowieka”. W tym miejscu Autorka używa powierzchownego sformułowania, np. na s. 41 „wielu innych pedagogów XX wieku”, należałoby wymienić raczej kilka pedagogów, co poszerzyłoby z pewnością wgląd w literaturę przedmiotu. Mówiąc o wykluczeniu ze względu na wiek, Autorka analizuje lekturę Elżbiety Zubrzyckiej pt. „Mam Prawo!” i teksty Roalda Dahle’a.

Ostatnim analizowanym zagadnieniem jest wykluczenie ze względu na niepełnosprawność. Przykładem analizowanego zagadnienia jest lektura pt. „Czarna książka kolorów”, która opowiada o niewidomym chłopcu wyobrażającym sobie kolory poprzez kojarzenie ich z różnymi przedmiotami. Rozdział kończy się krótkim podsumowaniem.

Część drugą niniejszej monografii otwiera rozdział autorstwa Grażyny Cęcelek pt. *Osobowość i kompetencje nauczyciela edukacji elementarnej jako ważne determinanty efektywności procesu dydaktyczno-wychowawczego*. Autorka stwierdza w nim, że w epoce globalizacji i postępu technicznego od nauczyciela wymaga się wysokich kwalifikacji i kompetencji. Nauczyciel przedszkola i edukacji wczesnoszkolnej jest bowiem pierwszym wzorcem dla dziecka. Autorka pisze o pluralizmie definicji pojęcia osobowości w zależności od poglądów psychologicznych, lecz nie wymienia twórców i zwolenników poszczególnych koncepcji. Podkreśla ona natomiast, że od osobowości nauczyciela zależy jego efektywność dydaktyczna, a ponadto ściśle wiążą się z nią jego kompetencje. Autorka przytacza w tym kontekście klasyfikację kompetencji według Roberta Kwaśnicy. Brakuje jednak uzasadnienia wybrania takiej, a nie innej klasyfikacji. Następnie G. Cęcelek

wskazuje na rolę predyspozycji i umiejętności współczesnego nauczyciela przedszkola i dokonuje opisu funkcji nauczyciela.

Interesującym faktem jest to, że w 2/3 tego rozdziału jest mowa o edukacji przedszkolnej, podczas gdy jest to ta część recenzowanej książki, która miała zostać poświęcona edukacji wczesnoszkolnej. Nie jest zatem do końca jasne, czym się sugerowała Pani redaktor niniejszej publikacji, umieszczając ten rozdział w drugiej części monografii. Warto byłoby umieścić go w pierwszej części monografii, ze względu na zawarte w nim treści. Dopiero na końcu rozdziału Autorka mówi o wybranych aspektach dydaktycznych i wychowawczych funkcji nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej. Rozdział kończy się krótkim podsumowaniem.

Kolejny rozdział zatytułowany *Ingerencja organu prowadzącego szkołę w sferę dofinansowania doskonalenia zawodowego nauczycieli*, napisany został przez Michała Pieroga. Omówiono w nim prawne aspekty funkcjonowania jednostek samorządu terytorialnego prowadzących placówki edukacyjne. Autor często odwołuje się do Karty Nauczyciela, między innymi do art. 6, w którym wskazane są obowiązki nauczyciela, a także podstawowe funkcje szkoły. M. Pieróg omawia problemy, które występują na drodze realizacji tychże obowiązków i funkcji. Podkreśla obowiązek nauczyciela w podnoszeniu swoich kwalifikacji zawodowych. Autor przypomina, że podstawową regulacją ustawową dotyczącą dofinansowania doskonalenia zawodowego nauczycieli stanowią przepisy Karty Nauczyciela. Rozdział ten godny jest polecenia każdemu nauczycielowi, ponieważ każdy przedstawiciel tej grupy zawodowej powinien znać swoje prawa i obowiązki. Autor pokazuje różne działania, jakie może podjąć nauczyciel, domagając się sprawiedliwości w dziedzinie dofinansowania własnego doskonalenia zawodowego. Rozdział kończy się krótkim podsumowaniem.

Autorką kolejnego rozdziału zatytułowanego *Parental attitudes and children cognitive development* jest Magdalena Giers. We wstępie Autorka zaznacza, że zaangażowanie rodziców w proces edukacyjny dziecka warunkuje szkolny sukces. Ważnym elementem powodzenia dziecka w szkole jest środowisko, w którym funkcjonuje dziecko jeszcze przed rozpoczęciem edukacji szkolnej. Nie bez znaczenia jest tu poziom rozwoju intelektualnego, psychicznego i emocjonalnego dziecka przed rozpoczęciem nauki w szkole. Autorka przeprowadza analizę badań poświęconych zależności pomiędzy środowiskiem, w którym funkcjonuje się dziecko a jego integralnym rozwojem. Opisuje charakterystykę rozwoju dziecka w wieku 5-6 lat i jego gotowość do podjęcia nauki w szkole. Należy stwierdzić, że Autorka podeszła

solidnie do prezentowanego zagadnienia, na co wskazują liczne odniesienia do publikacji w językach obcych.

W dalszej części rozdziału Autorka omawia rolę rodziny jako pierwszej grupy społecznej w życiu dziecka – grupy, która kształtuje jego osobowość, postawy, potrzeby i sposoby ich zaspokajania. Rodzina jest miejscem rozwoju umiejętności i zdolności dziecka, a jakość istniejących w jej ramach relacji, ma wpływ na zdolności poznawcze dziecka w pierwszych latach jego życia. Należy stwierdzić, że M. Giers wspiera każdy ze swoich postulatów licznymi badaniami z obszaru psychologii, co świadczy o jej rzetelnym podejściu do omawianego obszaru problemowego.

Następnym zagadnieniem poruszonym w tym rozdziale są postawy rodzicielskie. Składają się one z trzech elementów: poznawczego, emocjonalno-motywacyjnego i behawioralnego. Wszystkie te składniki odgrywają ważną rolę w procesie rozwoju dziecka. Ostatnia część tego rozdziału jest poświęcona analizie badań własnych. Grupa badanych w ich ramach rodziców liczyła 258 osób – 193 kobiety i 65 mężczyzn. Średni wiek osób badanych wynosił 33,8 lat. W badaniach zastosowano następujące narzędzia: skala postaw rodzicielskich według Plopy dla rodziców oraz baterię testów mierzących gotowość szkolną dzieci. Dzieci uczestniczyły w indywidualnej diagnozie w celu określenia poziomu gotowości podjęcia nauki w szkole podstawowej. Na końcu tego rozdziału umieszczona jest obszerna bibliografia licząca 57 pozycji.

Następny rozdział zatytułowany *Skuteczność zapamiętywania w kontekście zabawy i nauki pamięciowej wśród uczniów edukacji wczesnoszkolnej* przygotowany został przez Agnieszkę Doktor i Karolinę Walaszczyk. Autorki na samym początku postawiły następujące pytanie: „Co wpływa na to, że dzieci zapamiętują wyliczankę na podwórku, a mają trudność z opanowaniem wiersza z podręcznika?”. Według Autorek fundamentalnym elementem procesu uczenia się jest zapamiętywanie, którego skuteczność zależna jest od kontekstu sytuacyjnego.

Na początku Autorki definiują termin „pamięć”, odwołując się do definicji zaproponowanych przez kilku Autorów zajmujących się tą tematyką. Następnie Autorki prezentują zagadnienie pamięci w świetle dotychczasowych badań, by przejść potem do omówienia dorobku polskich naukowców w tym zakresie. W tym miejscu należałoby wymienić kilku z nich, jednakże – oprócz wspomnianej w tekście Małgorzaty Jagodzińskiej – Autorki tego nie uczyniły. W kolejnej części rozdziału Autorki prezentują badania własne, celem których było pokazanie potencjalnych zależności między kontekstem sytuacyjnym a skutecznością zapamiętywania u uczniów objętych edukacją

wczesnoszkolną. Jak twierdzą same Autorki, eksperyment „został zaprojektowany w oparciu o wcześniej przytoczone badania M. Jagodzińskiej”. Grupę badawczą stanowili uczniowie klas II i III szkoły podstawowej. W badaniu wzięło udział 85 osób. Wyniki badań wykazały zależność między kontekstem zapamiętywania a jego skutecznością. Wnioski wynikające z przeprowadzonych badań mogą być pomocne w praktyce pedagogicznej, a także posłużyć do dalszych projektów badawczych.

Kolejny rozdział autorstwa Beaty Pieróg i Michała Pieroga zatytułowany jest *Opóźniony rozwój mowy u dziecka w wieku wczesnoszkolnym*. Autorzy omawiają w nim zagadnienia związane z prawidłowym rozwojem mowy dziecka, w którym ważną rolę odgrywają rodzice, którzy jako pierwsi mogą zaobserwować objawy potencjalnego zaburzenia w tej sferze rozwoju. W literaturze przedmiotu podkreśla się trudność zdefiniowania tego zjawiska – zależy ono bowiem od przyjętej metodologii i szkoły naukowej. Następnie Autorzy omawiają przyczyny i typy zaburzeń mowy. Są to: a) przyczyny endogenne – uwarunkowane czynnikami wewnętrznymi oraz b) przyczyny egzogenne – zdeterminowane czynnikami zewnętrznymi. Przy takiej typologizacji brakuje odniesień do literatury logopedycznej oraz uzasadnienia dlaczego wybrana została właśnie taka typologia, a nie inna.

Autorzy zaznaczają, że ważnym elementem w prawidłowym rozwoju mowy u dziecka, są wzorce i postawy językowe osób dorosłych, inaczej mówiąc, środowisko, w którym małe dziecko się na co dzień obraca. Nieprawidłowa mowa osób dorosłych ma natomiast ogromny, negatywny wpływ na rozwój mowy dziecka.

Końcowym aspektem omawianego zagadnienia są ramy prawne szkolnych zajęć logopedycznych. Autorzy odwołują się w tym kontekście do aktu normatywnego rozporządzenia wykonawczego Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2013 roku w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach. Rozdział kończy się krótkim podsumowaniem.

Kolejną część recenzowanej monografii stanowi rozdział autorstwa Saby Waluś pt. *Wpływ mediów i reklam na wychowanie dziecka w społeczeństwie konsumpcyjnym*. We wprowadzeniu Autorka mówi o mass mediach jako anonimowych wychowawcach. Stwierdza ona, że dłuższy czas spędzony przed telewizorem ma duży wpływ na dziecko. W pierwszej części swojego rozdziału Autorka omawia to zagadnienie z perspektywy rodziców, natomiast w drugiej części pokazuje wpływ mediów na dzieci.

Autorka zaczyna od analizy definicji pojęcia „konsumpcja”. Współczesny człowiek żyje w epoce, w której społeczeństwo nastawione jest na

zaspokajanie praktycznych potrzeb. Konsumując, zaznacza Autorka, człowiek zaspokaja, między innymi, swoje potrzeby emocjonalne. Konsumpcja odgrywa rolę integracyjną, bowiem kupując konkretne produkty, człowiek wzmacnia swoją przynależność do określonej grupy, w której dokonuje się pewna interakcja.

Następnie Autorka przedstawia rozwój mediów i reklamy na przestrzeni dziejów. Warty uwagi jest zagadnienie konsumenckich wyborów rodziców w kwestii produktów dla najmłodszych. Autorka wyróżnia cztery kategorie produktów: rzeczy niezbędne, „uspokajacze”, „edukatory” oraz indeksy statusu. Do pierwszej grupy zalicza się potrzebne rzeczy, typu: ubrania, pieluchy itd. Druga grupa zawiera przedmioty dotyczą tzw. wyrazu miłości rodzicielskiej. W tym miejscu Autorka nie podaje konkretnych przykładów. Do trzeciej grupy należą różnego rodzaju przedmioty edukacyjne. Do czwartej grupy należą natomiast przedmioty związane ze statusem rodziców.

Autorka zauważa, że media i reklamy widzą w dziecku swojego klienta, dlatego swoje działania koncentrują często właśnie wokół dziecka. Przywołuje przy tym dane statystyczne, zgodnie z którymi w USA przeznaczana jest rocznie na marketing 15 miliardów dolarów. Dziecko w USA ogląda około 40 tysięcy reklam w ciągu roku. Autorka tylko wspomina, że w Polsce problem ten nie jest jeszcze dostrzegany. Wydaje się, że warto byłoby sięgnąć jednak do badań prowadzonych w Polsce i porównać ich rezultaty z wynikami uzyskanymi w innych państwach. Rozdział kończy się krótkim podsumowaniem.

Monografię zamyka rozdział autorstwa Klaudii Żukowskiej pt. *Rola mediów cyfrowych w rozwoju dzieci i młodzieży- ujęcie teoretyczne*. We wprowadzeniu Autorka zapoznaje czytelnika z problematyką mediów, podając definicję środków masowego przekazu i podkreślając, że nowe technologie stały się nieodłącznym elementem ludzkiego życia. Autorka omawia następnie zalety i zagrożenia, jakie niosą ze sobą media cyfrowe w procesie edukacyjnym dzieci i młodzieży, ze szczególnym uwzględnieniem wpływu negatywnego. Stwierdza ona w tym kontekście, że nadmierne korzystanie z mediów cyfrowych może mieć negatywny wpływ na dzieci i młodzież. Z kolei wśród zalet wymienia ona, między innymi, pozytywny wpływ mediów na kształtowanie postaw moralnych, prawnych i etycznych u dzieci i młodzieży, a także ich korzystny wpływ na rozwój umiejętności społecznych. Wydaje się, że zabrakło w tym rozdziale przykładów badań, które ukazywałyby media w pozytywnym świetle – ich uwzględnienie pozwoliłoby czytelnikowi wyrobić sobie obiektywny obraz wpływu nowych technologii na proces edukacyjny dzieci i młodzieży. Rozdział kończy się krótkim podsumowaniem.

Recenzowana monografia omawia fragmentarycznie zagadnienia związane z edukacją przedszkolną i wczesnoszkolną. We wstępie do monografii zaznaczono, że większość zamieszczonych w niej rozdziałów to teksty przygotowane przez młodych naukowców, którzy stawiają dopiero swe pierwsze kroki na drodze naukowej. Nie zwalnia to jednak Autorów z publikowania wysokiej jakości artykułów. Ponadto podkreślić warto, że monografia miała czterech recenzentów. Pewnym wzorcem dla młodych naukowców, może być natomiast solidne podejście do warsztatu pisarskiego, które w swoim rozdziale pt. *Parental attitudes and children cognitive development* zaprezentowała M. Giers.

Teksty umieszczone w tej monografii, mogą być pomocne wszystkim tym, którzy są zaangażowani w edukację dzieci i młodzieży. Rozprawę tę polecam w szczególności młodym rodzicom.